

(پیامدهای بی‌اعتنایی به سائل با محوریت آیه ۱۰ سوره ضحی)

زهره خسروی مشیزی^۱

چکیده

انسان در زندگی دنیوی باید رشته حواس خویش را به دست گیرد و عمل ناپسندی انجام ندهد در غیر این صورت بازتابش را می‌بیند. اگر انسان به دیگران نیکی کند، نیکی می‌بیند و اگر بدی کند، بدی می‌بیند. انسان نباید بی‌تفاوت باشد. بی‌تفاوتی در زمره ی آسیب‌های اجتماعی و فردی می‌باشد. آشنایی با پیامدهای بی‌اعتنایی به سائل هر فرد را آگاه می‌کند که نباید به راحتی از کنار مشکل‌های یکدیگر رد شد که دود آن اول به چشم خودمان می‌رود بعد به سوی جامعه راهی می‌شود. این مقاله به برخی از پیامدهای بی‌اعتنایی به سائل با محوریت آیه ۱۰ سوره ضحی می‌پردازد. روش اتخاذی در این مقاله روش تفسیری و کتابخانه‌ای می‌باشد و اطلاعاتی که در این زمینه کاربرد داشتند در برگه‌های فیش جمع‌آوری شده و بعد از تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده به تدوین این مقاله نهایی درآمده است. دستاوردهای حاصل از این مقاله آشنا شدن با پیامدهای بی‌اعتنایی به سائل، ادب برخورد با سائل، انفاق و اصول آن و آثار یاری مؤمن در دنیا و آخرت می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: ادب، اصول، اعتنا، انفاق، پیامد، سائل.

۱- طلبه سطح دو، فاطمیه بردسیر، zkhswy07@gmail.com

مقدمه

اسلام برای مؤمن ارج و مقام والایی قائل است. به اندازه ای که با هر نوع اظهار نیاز او در برابر خلق خدا مخالفت می‌کند و تنها مسیر پاسخگویی به نیازهایش را توکل بر خدا و توسل به اولیای خدا می‌کند. اسلام ارزش و شأن یک مؤمن را مشخص کرده است. اما اگر سائلی از ما درخواست کمک کرد و ارزش خود را زیر سوال برد نباید او را رد کرد و خود را در معرض مشکلاتی که در پی دارد قرار داد. بی‌توجهی به سائل جزء علوم قرآنی محسوب می‌شود و پیامدهای زیان باری را در پی دارد. علاوه بر اینکه باید کمک کرد باید ادب و شأن آن را هم نگه داشت. عده‌ای از این پیامدها غافل هستند و نمی‌دانند خودشان عامل مهمی برای مشکلی که برای جامعه و خود پیش آمده هستند و گاهی اوقات ممکن است رفتار مناسبی با سائل نداشته باشند. لذا این بی‌توجهی اگر بیشتر رشد کند جامعه‌ی مطلوبی نداریم. در قدیم درخواست کمک بوده است اما در جامعه امروزی پیشرفت کرده است. اگر ما توجه کنیم هم به سائل و هم به خودمان کمک کرده ایم.

برخی از پژوهش‌هایی که در مورد سائل انجام شده است مورد مطالعه قرار گرفت برای آگاه شدن بیشتر و باز شدن بحث ضرورت ایجاب کرد به پیامدهای بی‌اعتنایی به سائل توجه شود تا افراد نگاه خود را عوض کنند و لطمه به دنیا و آخرت خود نزنند. در حقیقت کمک به دیگران کمک به خودمان است. درخواست کمک از دیرباز وجود داشته است اما امروزه شکل جدیدی به خود گرفته است. برخی از پژوهش‌هایی که در مورد سائل انجام شده به نوعی به آن اشاره کرده اند، اما در این مقاله سعی شده به پیامدهای بی‌توجهی به سائل با توجه به آیه ۱۰ سوره ضحی، ادب برخورد با سائل و در صورت کمک اصول انفاق و پاداش کمک در دنیا و آخرت پرداخته شود تا شناخت انسان بیشتر شود و برای دنیا و آخرت خود توشه ذخیره کند.

روش مطالعه در این مقاله، خلاصه نویسی می باشد. پیش فرض رعایت اطاعت خداوند احترام و حفظ حریم مومن است که از خانه کعبه بالاتر است. اگر خداوند امر به یاری مؤمن کرده است در اصل سود آن نصیب خودمان می شود و لذا انسان باید زیرک و هوشیار باشد.

با آگاه شدن از برخی پیامدهای بی توجهی به سائل و علل برخی از مشکل ها کنجکاو شدم پیامدهای بی توجهی به سائل را بشناسم و با آگاه شدن از پیامدهای دیگر بی توجهی به سائل و ادب برخورد با سائل و اصول انفاق، من را به تدوین این مقاله واداشت تا هم خود و هم دیگران بدانیم نباید به مشکلات خرده گرفت و از خدا گله کرد، بلکه باید گاهی اوقات خود را سرزنش کرد. برای تدوین این مقاله به کتاب خانه حوزه علمیه فاطمیه بردسیر و کتابخانه شهید صدر و چند سایت معتبر مراجعه کردم، کتاب های مربوط به موضوع خود را دریافت کردم و با یاری خداوند بزرگ به تدوین نهایی این مقاله پرداختم.

مفهوم شناسی

ادب در لغت به معنی تمرین دادن نفس^۱ و حسن خلق شمرده شده است^۲ و در اصطلاح به معنی حفظ حد و اندازه هر چیزی و تجاوز ننمودن از آن محسوب می شود.^۳ اصول جمع اصل می باشد و در لغت به معنی ریشه ها، پایه ها، گوهرها و نژادها است.^۴ و در اصطلاح به معنی قواعد کلی حاکم به تربیت به کار می رود.^۵ اعتنا یعنی رنجیدن و اهمیت دادن به کسی.^۶ انفاق از ماده نفق؛ به معنای کم شدن، نابود شدن، مخفی کردن و پوشاندن می باشد.^۷ و در اصطلاح به معنی بیرون کردن مال از ملک و قراردادن آن در ملک دیگری است که یا از طریق صدقه یا بخشش کردن مال های خویش در راه جهاد و دین و هر آنچه خدا بدان فرمان داده است، می باشد.^۸

پیامد در لغت به معنای بازتاب، عارضه، عقبه، عکس العمل و واکنش به کار می رود^۹ و در اصطلاح به معنای هر چیزی که عمل ما سبب می شود.^{۱۰} فقیر به معنی کسی است که، در زندگی خود کمبود مالی دارد، هرچند مشغول کسب و کاری می باشد، و هرگز از کسی سؤال نمی کند و مسکین کسی است که نیازش شدیدتر است و دستش از کار کوتاه است.^{۱۱} اما سائل به معنای طالب و درخواست کننده است و در مورد فقری که حاجت خود را آشکار کند و از انسان رفع آن را درخواست نماید به کار می رود.^{۱۲}

۱- معزی فیومی، مصباح المنیر، ج ۲، ص ۹.

۲- طریحی، مجمع البحرین، ص ۵۱.

۳- طبرسی، الاداب الدینه للخرانه المعینیه، ص ۱۹۹.

۴- معین، فرهنگ فارسی، ج ۱، ص ۲۹۴.

۵- www.hawzahnews.com

۶- دهخدا، لغت نامه دهخدا، ص ۲۹۴۸-۲۹۴۹.

۷- همان، ص ۵۸۳.

۸- طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ص ۵۱۵.

۹- خداپرستی، فرهنگ جامع واژگان مترادف و متضاد زبان فارسی، ص ۶۶.

۱۰- <https://fa.wikifeqh.ir>

۱۱- همان .

۱۲- قرشی، قاموس قرآن، ص ۱۹۷-۱۹۹.

۱- پیامدهای بی‌اعتنایی به سائل با محوریت آیه ۱۰ سوره ضحی

لازمه زندگی اجتماعی این است که انسان نیازهای خود را با دیگران در میان بگذارد و از آن‌ها درخواست کمک کند. خود ما هم ممکن است در طول روز درخواست‌های فراوانی از دیگران داشته باشیم و در مقابل، بسیاری که در اطراف ما هستند، تقاضایی مشابه از ما داشته باشند. در آیه ۱۰ سوره ضحی (وَ اِذَا السَّائِلُ فَلَا تَنْهَرْ) منظور از سائل:

نخست: کسانی که سوالاتی در مسائل علمی، اعتقادی و دینی دارند.

دوم: کسانی که دارای فقر مادی هستند.

سوم: کسانی که هم ناظر به فقر علمی هستند و هم فقر مادی.

در هر سه قسم نباید سائل را رد کنیم. خداوند خطاب به پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: «آیا تو را یتیم نیافتیم و سپس پناهت دادیم^۱ و تو را گمشده یافتیم و هدایت کردیم^۲ کردیم^۳ و تو را فقیر یافتیم و بی‌نیاز نمودیم^۴ حال که چنین است یتیم را تحقیر مکن^۵ و سؤال کننده را از خود مران^۶ و به تقاضای سائلان در هر قسمت پاسخ مثبت ده^۷، در برابر درخواست دیگران ممکن است دو حالت باشد. حالت اول این است که انسان می‌تواند گره از مشکلات دیگران بگشاید. توان یاری رساندن دارد. و حالت دوم این است که چنین کاری از عهده او بر نمی‌آید. اگر توان کمک کردن دارد اصل اولی در مواجهه با درخواست دیگران کمک به آنها است که خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: «وَأَمَّا السَّائِلُ فَلَا تَنْهَرْ» درخواست کننده را از خود مران. و اگر هم توان کمک کردن ندارد، می‌تواند با راهنمایی یا ابراز همدردی به گونه دیگری به دیگران کمک کند. گاهی ممکن است انسان اگر چه خود توان یاری رساندن ندارد اما می‌تواند با سفارش یا پیگیری، مشکل دیگران را حل کند و باری از دوش آنها بردارد.^۸

^۱ - ضحی: ۶.

^۲ - همان: ۷.

^۳ - همان: ۸.

^۴ - همان: ۹.

^۵ - همان: ۱۰.

^۶ - ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۲۷، ص ۱۲۷، ۱۲۶.

فرمود: دفع کند از مومنی غمی و بلیه ای را اگرچه به یک خرما باشد» داوود عرض کرد:
« خداوندا سزاوار است کسی که تو را شناخت از تو امیدش را نبرد»^۱ لذا اگر انسانی درخواست
کمک از ما کرد نباید او را ناامید کنیم. زیرا خداوند آدرس ما را به او داده است که سراغ ما
آمده است و اینکه در ثواب زیادی شریک می شویم.

نتیجه گیری

بی اعتنایی به سائل پیامدهایی را به دنبال دارد. خداوند سوال نکرده عطا می کند. در دعای ماه رجب خدا را صدا می زنیم و می گوییم: ای آن که عطا کنی به هر که از تو خواهد؛ ای آن که عطا کنی به کسی که از تو نخواهد. پس ما لااقل بعد از اینکه سائل از ما کمک خواست باید به او کمک کنیم و اگر نتوانستیم کمک کنیم نباید به آبرو و شخصیت آن فرد خدشه ای وارد شود. حفظ حرمت و آبرو از آموزه های ارزشمندی است که مورد تاکید اسلام قرار گرفته است و اسلام به کسانی که این حرمت را رعایت نکنند هشدار و عذاب را به آنها وعده می دهد. آبروی مومن تمام سرمایه ای است که در طول زندگی به سختی به دست آورده است. لذا انسان اگر نمی تواند به سائل یا هر فردی که درخواست کمک دارد، یاری رساند باید در حفظ آبرو و دل آن مومن کوشا باشد. گاهی مشکل هایی به سوی ما سرازیر می شود و ما نمی دانیم این مشکل ها از کجا سرچشمه گرفته است. لذا هر انسان باید دید عمیق تری نسبت به اعمال خود و هر مسئله یا مشکلی داشته باشد. با بررسی مطالعات پیشین و مطالعات فعلی به این نتیجه می رسیم که بی اعتنایی به سائل پیامدهایی را به دنبال دارد. تحقیقات پیشین به صورت کلی در مورد سائل مورد بررسی قرار گرفته بودند، اما در این تحقیق به پیامدهای بی اعتنایی به سائل اشاره شد که با شناخت آنها پی بردیم که گاهی اوقات خودمان عامل بدبختی خود و جامعه می شویم که با آگاه شدن هم خود هم جامعه را می توان نجات دهیم و به این نکته می رسیم که نباید نسبت به دیگران بی تفاوت بود.

در این مقاله به پیامدهای بی اعتنایی به سائل، ادب برخورد با سائل، انفاق و اصول آن و آثار یاری مومن در دنیا و آخرت اشاره شده است تا انسان آگاه و تشویق شود و قدمی برای دنیا و آخرت خود بردارد.

منابع

* قرآن کریم.

- ۱- برازش، علیرضا، تفسیر اهل بیت علیه السلام، ترجمه: سید رسول بهشتی نژاد، هابیل جوانی و مصطفی خلاش، تهران: موسسه انتشارات امیر کبیر، ۱۳۹۶ ه.ش.
- ۲- پاینده، ابوالقاسم، نهج الفصاحه، تهران: انتشارات جاویدان، ۱۳۲۴ ه.ق.
- ۳- جوادی آملی، عبدالله، مفاتیح الحیاه، محقق: محمد حسین فلاح زاده و دیگران، قم: مرکز نشر اسراء، چاپ دویست و چهارم، ۱۳۹۵ ه.ش.
- ۴- حرعاملی، محمد بن حسن، الجواهر السنیه فی الاحادیث القدسیه، ترجمه: حبیب الله شریف کاشانی و زین العابدین کاظمی خلخالی، بیروت: موسسه الاعلمی للمطبوعات، ۱۴۰۲ ه.ق.
- ۵- حسکانی، عبیدالله بن عبدالله (معروف به حاکم)، شواهد التنزیل لقواعد التفضیل، تهران: موسسه طبع و نشر، ۱۴۱۱ ه.ق.
- ۶- حلی، احمد بن فهد، عده الداعی، بیروت: دارالاضواء، ۱۸۰۱ ه.ق.
- ۷- خدا پرستی، فرج الله، فرهنگ واژگان مترادف و متضاد فارسی، شیراز: دانشنامه فارس، ۱۳۷۶ ه.ش.
- ۸- دستغیب، سید عبدالحسین، گناهان کبیره، قم: دفتر انتشارات اسلامی، چاپ نوزدهم، ۱۳۸۴ ه.ش.
- ۹- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران: موسسه لغت نامه دهخدا، چاپ سیروس، ۱۳۶۵ ه.ش.
- ۹- دیلمی، حسن بن ابی الحسن، ارشاد القلوب، قم: رضی، ۱۴۱۲ ه.ق.
- ۱۰- طبرسی، احمد، آداب الدینه للخزائنه المعینه، قم: زائر آستانه مقدسه، چاپ دوم، ۱۳۸۷ ه.ش.

- ۱۱- طبرسی، فضل بن حسن، **مجمع البیان فی تفسیر القرآن**، محقق، محمد جواد بلاغی، تهران: انتشارات ناصر خسرو، ۱۳۷۲ ه.ش.
- ۱۲- _____، **مجمع البیان**، بیروت: موسسه اعلمی، ۱۴۱۵ ه.ق.
- ۱۳- طریحی، شیخ فخرالدین، **مجمع البحرین**، محقق: احمد حسینی اشکوری، تهران: مکتبه المرتضویه، چاپ سوم، ۱۳۷۵ ه.ش.
- ۱۴- طیب، سید عبدالحسین، **أطیب البیان فی تفسیر القرآن**، تهران: اسلام، ۱۳۷۸ ه.ش.
- ۱۵- علیزاده، مهدی، **اخلاق اسلامی مبانی و مفاهیم**، قم: دفتر نشر معارف، چاپ اول، ۱۳۸۹ ه.ش.
- ۱۶- قرشی، علی اکبر، **قاموس قرآن**، تهران: دارالکتاب السلامیه، چاپ پانزدهم، ۱۳۸۶ ه.ش.
- ۱۷- قمی، محمد (معروف به شیخ صدوق)، **عقاب الاعمال و ثواب الاعمال**، قم: رضی، ۱۳۶۸ ه.ش.
- ۱۸- مجلسی، محمد باقر، بهبودی، محمد باقر، **بحار الانوار**، تهران: اسلامیه، چاپ سوم، ۱۳۷۵ ه.ش.
- ۱۹- مصباح یزدی، محمد تقی، **اخلاق در قرآن**، محقق: محمد حسن اسکندری، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی قدس سره، چاپ دوم، ۱۳۸۰ ه.ش.
- ۲۰- مصطفوی، اسدالله، **معراج الاولیاء**، تهران: اسلامیه، ۱۳۷۰ ه.ش.
- ۲۱- معزی فیومی، احمد بن محمد، **مصباح المنیر**، قم: موسسه دارالهجره، ۱۴۱۴ ه.ق.
- ۲۲- معین، محمد، فرهنگ فارسی، تهران: موسسه انتشارات امیرکبیر، چاپ هیجدهم، ۱۳۸۰ ه.ش.
- ۲۳- مکارم شیرازی، ناصر، **تفسیر نمونه**، تهران: دارالکتب اسلامیه، چاپ بیست و هفتم، ۱۳۸۶ ه.ش.

۲۴- نوری، حسین بن محمد تقی، مستدرک الوسائل، قم: آل لبیت علیه السلام، ۱۳۷۷ ه، ش.

۲۵- <https://article.tebyan.net>

۲۶- Samamos.com

۲۷- Beytoote.com

۲۸- Hawzahnews.com

۲۹- <https://www.iep.utm.edu/conseque>

۳۰- www.hawzah.net

۳۱- www.iqna.ir

۳۲- www.vista.ir

۳۳- www.minevisam.com

۳۴- www.shabestan.ir

۳۵- www.fa.wikipedia.org

۳۶- www.wikifeqh.ir

۳۷- rayamag.com

۳۸- wiki.ahlolbait.com

۳۹- www.Tahoor.com